

Liisa Lehtimäki

TAIDE KASVATUKSESSAMME

Kuvataiteen koulutusohjelma
2018

TAIDE KASVATUKSESAMME

Lehtimäki, Liisa
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2018
Sivumäärä: 20

Asiasanat: taide, kuvataidekasvatus, kuvataide, luovuuskasvatus

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan kuvataidekasvatusta sisällyttäen tekstiin kirjoittajan omia kokemuksia kasvatuksesta ja kasvamisesta. Opinnäytetyössä kerrotaan, miksi taidekasvatuksesta on hyötyä jokaiselle lapselle ja nuorelle sekä selvitetään lukijalle taidekasvatuksen syyt ja keskeiset tavoitteet. Tekstissä pohditaan myös erinäisiä kirjoittajaa kiinnostavia kasvatukseen liittyviä kysymyksiä, kuten vaikuttaako ympäristö ja taiteen esiintyminen kasvatuksessa kuvataiteilijan ammatinvalintaan, ja yritetään löytää kyseisille pohdinnoille myös vastaus. Aihe valittiin, koska kirjoittaja piti aihetta hyödyllisenä tulevaisuuttaan ajatellen mahdollisissa opettajaopinnoissa ja koska aihe on hänen mielestään varsin kiinnostava ja tärkeä.

ART IN OUR UPBRINGING AND EDUCATION

Lehtimäki, Liisa

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Fine arts

May 2018

Number of pages: 20

Keywords: art, visual arts education, fine arts, creativity education

In this thesis art education is explored and incorporated in the text the writers own upbringing and growing. In the thesis is explained why art education is useful for every child and young person and also is found out the reasons of art education and its key objectives to the reader. In the text is considered various issues and questions about art education, such as do surroundings and the presence of art in upbringing affect to the visual artist career choice, and the writer is trying to find the answers for those considerations. This topic was selected because the writer found the topic helpful for her future in the possible teacher studies and the topic is quite interesting and important in her opinion.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ALUKSI KOKEMUKSIA KASVATUKSESTANI.....	5
3 TAIDE ALLE KOLMEVUOTIAAN ARJESSA	7
3.1 Taaperon taidekäsitys	7
3.2 Alkuvaiheen kuvallinen toiminta	7
3.3 Tunteet ja aikuisen tuki	9
4 HUOMIOITAVAA KOULUIKÄISEN TAIDEKASVATUKSEEN.....	11
4.1 Luovuus	11
4.2 Flow -tila	13
5 TAIDE JA TAITEELLINEN TOIMINTA	15
5.1 Mitä taide on?	15
5.2 Taidekasvatuksen ja yhteiskunnan ristiriita	16
5.3 Kokemus.....	17
5.4 Taidekasvatuksen tarkoitus	18
6 LOPPUPOHDINTA.....	20
7 LÄHTEET.....	21

1 JOHDANTO

Kirjallinen lopputyöni pohtii lasten ja nuorten taidekasvatusta eri ikäryhmiin verraten. Pohdin myös omaa kasvatustani ja mietin, miten taide on tullut esiin elinympäristössäni ja mistä asioista johtuu, että päädyin taidealalle. Käyttämäni kirjalliset lähteet kertovat ohjeita ja mielipiteitä taidekasvatukseen, erittelevät kasvatustiedettä ja taidekasvatusta sekä miettivät, miten elinympäristömme ja vanhempiemme kasvatusmetodit vaikuttavat taidekasvatukseen ja ennen kaikkea luovuuden siirtymiseen lapsiin ja nuoriin. Olen rajannut pohdintani taidekasvatuksesta nimenomaan kuvataiteelliseen kasvatukseen, sillä taidekasvatukseen liittyvät muun muassa myös musiikki ja tanssi, mutta kuvataiteen koen tietenkin näistä omakseni.

2 ALUKSI KOKEMUKSIA KASVATUKSESTANI

Lapsuudessani taide ilmeni vain ajoittain kasvatuksessani, mutta kannustus omien taidealahjojeni parantamiseen ja harjoittamiseen oli vahva. Suvussani on muutamia taiteilijoita, äitini enoista eli isoäitini veljistä kaksi ovat taiteilijoita. Jo edesmennyt näyttelijä ja aikansa Helsingin kaupunginteatterin johtajana ollut Paavo Liski on kyseisistä taiteilijoista yksi ja toinen on kuvataiteilija Kauko Liski, jonka maalausopetukseen pääseminen oli ensimmäinen kosketukseni ammattimaisen maalaustaiteen tekemiseen. Monesti kertoessani olevani kuvataiteilija, ihmiset kysyvät minulta, onko suvussani muita taiteilijoita. Pohdin ajoittain sitä, liittyykö taiteellisuus ja luovuus siis jollakin tavalla perimääni? Onko olemassa jonkinlainen taidegeeni, jonka toiset omaavat ja toiset vain eivät?

En löydä useinkaan vastauksia omiin kysymyksiini, mutta erilaisia johtopäätöksiä voin tehdä. Tiedän esimerkiksi sen, että veljeni, joka on saanut samanlaisen kasvatuksen kuin minä, on valmistunut sähköinsinööriksi ja tekee alansa töitä koulutustaan vastaavassa työpaikassa. Olemme myös luonteeltamme varsin erilaiset. Johtuneekohan siitä, että olemme valinneet aloiksemme niin erilaiset vaihtoehdot. Kasvatuksessamme on selvästi siis otettu huomioon yksilölliset luonteenpiirteemme ja annettu meidän vahvistaa itse itseämme omissa kiinnostuksen kohteissamme. Monessa muussa perheessä ei näin kuitenkaan ole. Olen kuitenkin kiitollinen omasta kohtalostani, sillä harva vanhempi antaa lapsensa lähteä näinkin epätavalliselle alalle. Äitini toimii opinto-ohjaajana eräässä yläkoulussa. Hän on tavallaan toiminut omana opinto-ohjaajanani koko kouluikäni, ja olenkin mielestäni nähnyt omat vahvuuteni ja alavalintani aina varsin selkeästi. Olen hänen kauttaan saanut yleisnäkemyksen eri aloista ja mitä niillä aloilla vaaditaan. Tärkeintä on tietenkin se, että tekee mistä pitää.

Niin kauan kuin muistan, olen halunnut kuvataideopettajaksi. Kuitenkin nyt, kun opiskeluni Kankaanpään Taidekoulussa lähestyvät loppuaan, koen suuntani hieman muuttuneen niin, että kuvataiteilijan ammatti on siirtynyt etualle. En tiedä, onko kyseessä ahneus vaiko kunnianhimo, mutta pääpaino on nyt taiteen tekemisellä ja toivottavasti menestymisellä. Haluan tietenkin myös opettaa ja opiskella lisää niin, että saisin myös opettajan pätevyyden. Kuten taidekoulussa olen oppinut, kuvataiteilijan ammatissa tulot tulevat monesta eri alaa koskevista tehtävistä, joten siksi verkostoituminen on erittäin tärkeää. Tämä on kuitenkin usein vaikea selittää alan ulkopuolisille, sillä kyseessä ei ole mikään nykyistä normaalia kaavaa noudattava ammatti. Esimerkiksi isälläni on joskus vaikeuksia hahmottaa työnkuvaani ja usein selitänkin hänelle monimutkaisia ammatillisia vaihtoehtojani. Näihin samoihin asioihin kompastellaan melko usein keskusteluissamme. En tiedä johtuuko se erilaisesta kasvatuksesta, jonka isäni on saanut ja olosuhteet ovat tietenkin olleet hänen menneisyydessään varsin erilaiset.

3 TAIDE ALLE KOLMEVUOTIAAN ARJESSA

3.1 Taaperon taidekäsitys

Alle kolmevuotiasta lasta luonnehtii iässään kokonaisvaltaisuus, eli kaikki aistit ovat mukana hänen kokemusmaailmassaan. Kuvien katsominen ja kuvalliset työskentelyhetket auttavat lasta hahmottamaan omaa ympäristöään, mutta myös kehittämään vuorovaikutustaitojaan ja kommunikoimaan. Myös kuvantekeminen on sosiaalista, lapsi voi jakaa kyseisen kuvan yhteisönsä jäsenten kanssa ja reagoida sen merkitykseen. Sekä lapsen että aikuisen taiteessa on olennaista kokemusten muuntaminen, eikä vain olemassa olevan todellisuuden jäljittely. Lapsen taiteellinen kehitys ei ole tiukka linja kohti realistista ja esittävää taidetta. Tavoitteena on se, että lapsi pyrkii kääntämään omat kokemuksensa materiaalin tai välineen antamalle kielelle. Näin lapsi saa mielessään olevan asian tai kokemuksen muuttumaan konkreettiseksi ja aisteilla havaittavaksi. (Rusanen & Torkki 2000, 43 -45.)

3.2 Alkuvaiheen kuvallinen toiminta

Lapsi ei vielä pysty säätelemään hienomotorisia käden liikkeitään, eli toisin sanoen lapsen silmän ja käden koordinaatio on puutteellinen. Näin ollen lapsen visuaalinen havaintokyky on vielä varsin rajallinen. On kuitenkin aikuisen valinta, päättääkö hän tarkastella mitä paperilta puuttuu, vaiko mitä lapsi on onnistunut siirtämään teokseen.

Pienen lapsen tuottamille kuville on ominaista kokeileva, tutkiva ja aistimuksia tuottava luonne. Teokset ovat myös varsin intensiivisiä ja niistä näkyy toteutuksen hetkelisyyttä. Kuvan tekemisen aikana lapsi kehittää omia ilmaisutaitojaan, mutta myös motorisia taitojaan. Aluksi liike on suurta ja mukana on koko käsi, vähitellen liike siirtyy hienovaraisemmaksi ja lapsi oppii käyttämään ranteensa ja sormiensä lihaksia yksityiskohtaisemman tuloksen saamiseksi. Lapsi tekee havaintojaan liikkeistään ja oppii hallitsemaan niitä. Havaintoja syntyy esimerkiksi suunnista, ylös ja alas, sekä liikkeen voimakkuudesta ja nopeudesta. Kolmiulotteisessa toteutuksessa, kuten savea tai muovailuvahaa muovailtaessa lapsi saa käyttöönsä koko käden lihaksiston, jolloin lapsi havaitsee oman toimintansa tuloksen vielä tehokkaammin. (Rusanen & Torkki 2000, 45.)

Lapsen alkuvaiheen piirustuksia eli kuvallisia työskentelyjä kutsutaan riimusteluiksi. Riimustelut alkavat usein ensimmäisen ikävuoden loppuun mennessä, jolloin riimustelut ovat varsin satunnaisia kynänvetoja. Riimusteluissa on havaittavissa niin sanottuja perusriimusteluja, kuten piste, vaakaviivat, kulmikkaat ja kaarevat viivat. Toisen ikävuoden aikana lapsi osaa kiinnittää huomiota siihen, miten hän sijoittaa jäljet paperille. Kolmannen ikävuoden aikana riimusteluista erottuu jo selviä muotoja, kuten ympyrä, suorakaide, risti, neliö ja kolmio. Amerikkalaisen kuvallisen kehityksen tutkija Rhonda Kellogin mukaan ympyrä on näistä tärkein, sillä se mahdollistaa ihmisen kuvaamisen ja liittyy olennaisesti lapsen minäkuvan kehitykseen. (Rusanen & Torkki 2000, 46.)

Lapsen kuvallisen toiminnan alkuna on neljä kehitysvaihetta, joista ensimmäisenä on se, että lapsi ymmärtää kädessään olevan välineen voivan tuottaa näkyvän jäljen. Hän siis pystyy tuottamaan merkkejä kineettisellä toiminnallaan. Toisessa kehitysvaiheessa lapsi siirtää huomion jäljen tuottamisesta jälkeen itseensä. Lapsi alkaa keksiä suhteita jälkien välille. Hän myös saattaa alkaa luokitella kuvaamiaan asioita niille ominaisten yhteisten piirteiden mukaan. Kolmannessa vaiheessa lapsen riimustelut todistavat prosessinomaista toteutusta. Kuvalliset toteutukset siis tallentavat enemmän toimintoja kuin paikallaan pysyviä kohteita. Näistä hyvänä esimerkkinä ovat esimerkiksi lapsen vanhempien ja lähimmäisten liikkeet ja liikeradat. Neljäs piirre on huomattavissa, kun lapsi ymmärtää, että mielessä olevat kuvalliset asiat ja kuvitteelliset toiminnot on mah-

dollista tallentaa kuvallisesti ja saada pysyviksi piirtämisvälineen avulla. Lapsen piirtämät muodot ja oliot saattavat muistuttaa paljon toisiaan, mutta puheen avulla tapahtuva täsmentäminen tukee lapsen kertomusta kuvan tapahtumista ja antaa lapselle myös tilaisuuden muuttaa kuvan sisältöä tarvittaessa. Tässä vaiheessa lapsen tekemät muodot ovat niin sanottuja pääjalkaisia, jotka muistuttavat toisiaan, mutta tarvittaessa muuttuvat kissasta koiraksi. Kehityskaskel on jo iso, mikäli lapsi osaa tehdä pääjalkaisen pystyasentoon ja kuvailee sitä ihmiseksi. (Rusanen & Torkki 2000, 47 -48.)

3.3 Tunteet ja aikuisen tuki

Toiminnallisuuden korostamisen lisäksi tunteet liittyvät lapsen työskentelyyn vahvasti, sillä kuvallinen työskentely tuottaa lapselle iloa ja monesti myös onnistumisen kokemuksia. Kuvallinen työskentely tarjoaa lapselle myös tilaisuuden käsitellä tunteitaan työskentelyn kuluessa. (Rusanen & Torkki 2000, 49.)

Aikuisen osuus pienen lapsen taidekasvatuksessa on erittäin suuri, sillä aikuinen kuten vanhempi ohjaa lastaan haluamaansa suuntaan. Jos aikuinen asettaa taiteen rajat liian ahtaiksi, hän myös rajoittaa lapsen taiteellista työskentelyä. Aikuisen ja lapsen suhde tulee parhaimmillaan olla mahdollisimman vuorovaikutteinen, jolloin aikuinen pystyy havainnoimaan lasta ja tulkitsemaan lapsen tarkoittamaa. Havainnoinnin pohjalta syntyvät aikuisen kommentit ja opastukset, joita lapsi kuuntelee ja motivoi lasta. Palautteen on oltava siis positiivista ja rakenteellista, jotta lapsi pystyy kehittämään itse itseään. Aikuinen voi myös ruokkia lapsen uteliaisuutta, suunnata ja syventää sitä. Pienen lapsen vuorovaikutuksen keskeisin lähde on tietenkin vanhemmat tai läheinen aikuinen, mutta myös sisarukset tai hoitoryhmän toiset lapset voivat toimia lapsen työskentelyn suunnanantajina positiivisesti tai negatiivisesti. Lapsi hakee aikuiselta arvostusta ja palautetta työskentelylleen. Jos lapsi jätetään yksin, työskentely loppuu helposti nopeasti, sillä lapsen huomion ja vuorovaikutuksen saanti loppuu. Aikuisen tehtävänä on mieluummin keskustella lapsen valitsemista muodoista ja väreistä, kuin kysyä mitä

kuva esittää. Aikuinen palkitsee lapsen olemalla aidosti kiinnostunut hänen tekemisistään ja antaa lapselle luvan kertoa ja kuvailla kuvallisen teoksen motiiveja ja tarkoitusta. (Rusanen & Torkki 2000, 50 -52.)

Alle kolmivuotiaiden suhde itseen ja maailmaan muodostuvat pitkälti tunteiden ja aistien avulla. Juurikin tämä on oleellista myös taiteessa. Taide siis vaatii irtaantumista rationaalisesta ajattelusta kohti intuitiota. Intuitio on pienille lapsille luonnollinen tapa ympäristön vastaanottamiseen, sillä he luovat joka päivä jotakin uutta. Taiteellinen kehitys on varhaislapsuudessa yhteydessä sosiaaliseen kehitykseen, sillä se on äänen ja ilmeiden sekä liikkeen avulla tapahtuvaa reagoitua siihen ympäristöön, jossa lapsi elää. Lapsen kehittymisen suunnan määrittämisessä asiat kuten lapsen kasvatusympäristö ja perhe, maa ja kulttuuri sekä hänen elämänsä historiallinen ajanjakso ovat tärkeämpiä seikkoja kuin kehityspsykologiset tekijät. (Karppinen & Salovalta 2000, 58.) (Puurula 2000, 85 ja 87.)

En tietenkään muista varhaislapsuudestani paljoakaan, mutta haastateltuani vanhempiani, sain lisää tietoa itsestäni noin kolmen vuoden iässä. Kuulemani mukaan olin varsin rauhallinen lapsi ja usein vaivuin omiin ajatuksiini pitkäksikin aikaa. Se herätti äidissäni myös huolta, sillä vanhempi veljeni oli samaisessa iässä varsin vilkas ja erilainen kuin minä. Perhepäivähoidossa sain ensimmäisen kosketuksen muovailuvahaan, innostuin siitä heti ja materiaali ilmeisesti näyttikin minulle mieleiseltä. Kotona äitinikin huomasi samaisen asian kadottuani pitkäksikin aikaa muovailemaan itsekseni, unohtaen ajantajun ja ympärilläni olevat ihmiset.

Muistan omistaneeni erittäin paljon kyniä ja ilmeisesti ne myös olivat kovassa käytössä. Yksi varhaisimmista muistoistani liittyy juurikin piirtämiseen. Kyseisessä muistossa istun keittiömme pöydän ääressä yrittäen piirtää ihmistä, miettien jalkojen ja käsien määrää ja muotoa. Muistan tunteneeni oloni varsin varmaksi ja nautin siitä mitä tein. Äitini mukaan eräällä neuvolakerralla neuvolan tätikin ihmetteli, miten osasin hallitusti ja varmasti piirtää pyydetyn muodon, ja kynäkin pysyi visusti kädessä. Isäni mukaan väritin aina värityskirjoja. Kirja otettiin aina esiin kotiin saapuessamme ja tein sitä tarkkaan ja väritys pysähtyi aina kuvion rajalle. Niitä värityskirjoja ostettiin paljon, isäni muistelee. Myös duplot ja legot olivat mielekkäitä minulle. Veljeni

halusi koota legoista rakennuksen mallin mukaan ja minä taas päädyin omiin mielikuvituksen toteutuksiini.

Sain hyvät lähtökohdat taiteen tekemiseen, kyniä ja värityskirjoja ynnä muuta hankittiin minulle paljon. Vanhempani kannustivat piirtämiseen ja suurin osa vapaa-ajastani kuluikin sen parissa. Vaadin paljon kehuja ja huomiota esitellessäni teoksiani. Kritiikkiä en ottanut kuuleviin korviini ja oma näkemykseni oli melko vahva jo varhaisessa vaiheessa.

4 HUOMIOITAVAA KOULUIKÄISEN TAIDEKASVATUKSEEN

4.1 Luovuus

Varsinkin luova lapsi tarvitsee ymmärtävän aikuisen tukijan lähelleen. Kouluympäristössä vaaditaan oppisaavutuksia, jotka ovat helposti mitattavissa esimerkiksi arvostusin. Eivät luovimmat ideat synny kuitenkaan hetkessä vaan ne vaativat aikaa ja jopa epäonnistumisia. Luovalle yhteisölle ominaisia piirteitä ovat työn haasteellisuus, vapaa ilmapiiri, keskinäinen luottamus, leikkimielisyys, rakentavat väittelyt, hedelmälliset konfliktit ja riskinottohalukkuus. Oppiympäristössä luovuuden taas helposti tuhoavat asiat kuten tiukka tulosvastuu, pakollinen kilpaileminen ja toiminnan liika rajaaminen. Eheässä ihmisessä tieto, tunne ja tahto ovat tasapainossa. Tämän takia koulu-aika ei saisi olla pelkkää suoritusten ja pisteiden keräämistä, vaan myös elämisen tai-

tojen opiskelua. Luovuuden hyväksyminen ja harjoittaminen koulussa olisi yksi parhaista tavoista lisätä kouluviihtyvyyttä ja tehokasta, oivaltavaa oppimista. (Uusikylä 2005, 23 -25.)

Luovien yksilöiden kuvaukset sisältävät tyypillisesti kolmenlaisia piirteitä. Näitä ovat persoonallisuuteen ja motivaatioon liittyvät, kognitiiviset ja yksilökehitykseen liittyvät kokemusten ja tapausten piirteet. Usein yksilön luovuus ilmenee jollakin spesifillä alalla. Tutkijat liittävät luovuuteen esimerkiksi korkean älykkyystason, omaperäisyyden, ilmaisukyvyn ja hyvän mielikuvituksen. Tutkijat korostavat myös seuraavia kykyjä: kyky ajatella vertauskuvin, joustavuus ja taito päätöksenteossa, arvostelukyvyn itsenäisyys ja looginen ajattelutaito, sisäinen visualisointikyky sekä kyky rikkoa havaintojen säännönmukaisuuksia. Luovat persoonallisuudet näyttävät koostuvan monista ominaisuuksista, jotka vaihtelevat yksilöittäin. Mainittakoon esimerkiksi seuraavat kyvyt: kyky ottaa älyllisiä riskejä, kestävyys, uteliaisuus ja halu ottaa asioista selvää, avoimuus kokemuksille, kyky syventyä työhönsä, kurinalaisuus työssä, kyky seurata omia sääntöjä, halu kilpailla ja ylittää esteet. Usein luovilla yksilöillä on kyky vaikuttaa muihin ihmisiin, vaikka luova henkilö olisikin vetäytyvä, harkitseva ja omassa maailmassaan elävä. (Uusikylä 2005, 26 -27.)

Mietin usein mitä oikeastaan luovuus on. Ehkä selittäisin sen esiintyvän ihmisessä, jolla on monia tai ainakin joitakin yllä olevassa kappaleessa mainituista piirteistä. Toisaalta melkeinpä jokaisessa ihmisessä on jokin näistä piirteistä. Onko luovuus siis mitattavissa ihmisestä pelkästään ottamalla huomioon luonteen ominaisuuksia? Useinkaan monet luonteen ominaisuudet eivät näy ihmisestä ulospäin, mutta henkilö saattaa pystyä itse tunnistamaan itsessään tietynlaisia luonteenpiirteitä. Luovuus saattaa olla piilevää ja ikään kuin nousee pintaan vain ajoittain ongelmanratkaisussa tai muussa vastaavassa. Mielestäni taiteilijoilla luovuus on esillä tavallaan koko ajan ja he ikään kuin osaavat käsitellä ja muunnella omaa luovuuttaan aina uusiin innovaatioihin. Ainakin tunnistan tämän itsessäni.

4.2 Flow -tila

Vähitellen monen lapsen spontaani halu oppia uutta häviää. Mielihyvän kokemukset ovat tärkeitä elämänlaadulle, mutta ne eivät tuo onnea: Lepo, uni ja ruoka tarjoavat biologiseen tasapainotilaan liittyviä kokemuksia. Samat tarpeet palaavat kuitenkin aina uudestaan tietoisuuteemme eikä niiden toistuva tyydyttäminen johda psykologiseen kasvuun tai onneen. Vain flow-nautintoon liittyy kokemus uuden luomisesta. Ihanteellinen tila eli flow saavutetaan, kun toiminnan haasteellisuus ja omat kyvyt ovat tasapainossa. Kun ihmiset pohtivat sitä miltä tuntuu, kun ovat kaikkein onnellisimmillaan he kuvailevat flow-tilan tunnuspiirteet. Näitä ovat:

1. Flow- kokemuksen voi saavuttaa suorittaessaan tehtäviä, jotka on mahdollista suorittaa alusta loppuun.
2. On keskittyttävä siihen mitä tekee.
3. Keskittyminen on mahdollista koska tehtävällä on selvät tavoitteet.
4. Toiminnasta saadaan välitöntä palautetta.
5. Yksilö ei ponnistele tai murehdi ja asia sujuu kuin itsestään.
6. Yksilö voi itse kontrolloida toimintaansa.
7. Yksilö ei tiedosta itseään prosessin aikana ja tunne vahvasta minuudesta tuntuu voimakkaana prosessin jälkeen.
8. Ajan käsite häipyy.

Eräissä tutkimuksissa taito- ja taideaineet ovat osoittautuneet parhaiksi flow-tunteen lähteiksi. Flow-tilan kehittäjänä pidetään unkarilaistaustaista psykologia Mihály Csíkszentmihályita. (Uusikylä 2005, 27- 29.)

Konkreettiseksi rakennettu kuva osoittautuu alusta saakka voimalliseksi välineeksi lapsen elämässä aikuisten ilmaistessa arvostusta niitä merkityksiä kohtaan, joita lapsi kuvaansa rakentaa. Lapsi oppii tapahtumien ja kokemusten kuvallisen rakentamisen kautta toimimaan osallistujana ja sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa uusi tieto sovitetaan aiempaan ymmärrykseen. Kuvallisten asioiden koettelu ja niiden avulla ajattelu auttaa lasta hahmottamaan ja tulkitsemaan ympäristöään, mutta myös itseään. Kyseisessä ajattelutyössä tarvitaan uuden tiedon vastaanottamisen, käsittelyn ja tulkinnan taitoja. Oman ympäristösuhteen jatkuva rakentaminen on tarpeen sosiaa-

lisesta elämästä selviytymiseksi. Merkityksiin hakeutuva, oman ympäristösuhteen hyväksyvä oppimisprosessi perustuu kulttuuriseen siteeseen, jossa lapsen koti ja läheiset aikuiset ovat tärkeässä tehtävässä. Kuvataidekasvatuksen prosesseissa aiemmista kokemuksista ja tutusta kontekstista kumpuava tulkinta tuottaa uutta tietoa, jonka avulla aiempi skeema monipuolistuu ja uudistuu. Myös yksi kuvataidekasvatuksen tärkeimmistä tavoitteista on vahvistaa tietoisuutta elämän ilmiöistä omia havaintoja ja kokemuksia tutkien. Taiteen kautta toisesta, ikään kuin näkökulmasta tarkastelu auttaa tiedon rakentamisessa ja päätelmän teossa. (Kärkkäinen 2005, 47- 58.)

Kokemuksiin perustuva oppiminen ohjaa opetusta myös oppilaslähtöiseksi, mitä nykypäivänä taidekasvatukselta odotetaankin. Oppimisen katsotaan parhaiten tapahtuvan ympäristössä, jossa oppija pääsee kokeilemaan erilaisia merkitysmahdollisuuksia ja liittämään ne omalla tavallaan kokemuspiiriinsä. Taiteen opetuksessa taiteen tekeminen, taiteesta puhuminen, kasvaminen ja kasvattaminen nähdään toisiaan tukevinä ilmiöinä. (Karppinen 2005, 110 -113.)

Kouluikäni tultaessa aloin luonnostella elävästä mallista, usein kissamme päätyi luonnostelujeni kohteeksi. Liikkeet ja eleet sekä niiden taltiointi paperille alkoi tuntua sopivalta haasteelta. Valot ja varjot alkoivat myös löytyä ympäristöstä ja aloin siirtämään ne myös paperille. Tutkin ja tarkkailin usein ympäristöni. Kerran piirsin tarkan piirroksen ikkunan väliin kuolleista kärpäsistä, ne ilmeisesti herättivät mielenkiintoni jostakin syystä. Koulussa nautin eniten juurikin kuvataidetunneista ja silloinen opettajani Heidi Honka usein lähetti luokkamme töitä erilaisiin kuvataidekilpailuihin. Muistan näitä muutaman kerran voittaneenikin ja opettajani sai vanhempani vakuuttuneeksi siitä, että olisin koulussa osoittanut lahjakkuuteni monesti kuvataiteen parissa. Tämän jälkeen sain yksilöllistä taideopetusta äitini taiteilijaenolta Kauko Liskiltä, sillä vanhempani kokivat hänen osaavan paremmin antaa ohjausta ja oikeaa suuntaa taiteen tekemiseen kuin he itse. Kaukon kanssa tein ensimmäisen öljyvärimaalaukseni vuonna 2003 yhdeksän vuotiaana. Koen silloisen opetuksen nykyäänkin erittäin hyödylliseksi, sillä olen taidekoulussakin törmännyt juurikin samoihin opetusasioihin, ja tavallaan olen osan kokenut jo osaavani. Koin Kaukon ikään kuin taitelijasielunkumppanikseni ikäerosta huolimatta. Hän ymmärsi mitä haluan oppia ja saavuttaa, ja huomasi varmasti kunnianhimon ja tunnollisuuteni.

Neljännellä luokalla pääsin Forssan lasten ja nuorten kuvataidekouluun. Siellä ollessani sain tutustua monenlaisiin kuvataiteen tekniikoihin ja tein paljon maalauksia. Kuitenkin koen, että varsinainen koulun opetusanti jäi harrastelijamaiseksi verrattuna Kaukon antamiin opetuksiin. Ehkä sitä selittää se, että koulu oli ennemminkin harrastelijapohjaista ajanvietettä suurimmalle osalle sen oppilaista. Opettajani Jenni Kallsola antoi kuitenkin asiantuntevia neuvoja ja ohjausta minulle niitä pyytäessäni.

Koen itse juurikin flow-tilan tehdessäni taideteosta. Tunnen itseni varmaksi ja määrätietoiseksi. Flow-tilan huomaa usein myös toisesta ihmisestä. Olen toiminut Tamme-lassa lasten kuvataideleirin ohjaajana kolmena edellisenä kesänä. Leirillä olleiden lasten ikä vaihteli kuudesta yhteentoista ikävuoteen. Osa lapsista saavutti pitkänkin keskittymisen tilan ja saivat harjoitellessaan ja kannustusta kuullessaan varmuutta ja mielihyvää omaan tekemiseensä. Samoja tuloksia huomasin pitämälläni aikuisten maalauskurssilla. Flow-tila ei selvästikään siis ole iästä riippuvainen.

5 TAIDE JA TAITEELLINEN TOIMINTA

5.1 Mitä taide on?

Taide on tapoja kuvata ja nimetä maailmaa työstämällä havaintoja ja kokemuksia taiteen eri lajeissa koetelluin keinoin. Taiteessa luodaan ja jaetaan muotoja ja merkityk-

siä. Se myös peilaa, tulkitsee ja muuttaa todellisuuden hahmottamista, havaitsemisen, kokemisen tuntemisen tapoja. Taide saa aistit, tunteet ja mielen liikkeelle tavoin, joihin on muilla keinoin vaikea päästä. (Bardy 2007, 21.)

”Taiteella on erityistä voimaa, koska se pystyy vaalimaan niitä hetkiä, joissa menneisyys syventää nykyisyyttä ja nykyhetki herättää henkiin tulevaisuuden.” (Dewey 2010, 39.)

Olen kokenut taiteen aina ystäväkseni. Tunnistan taiteen, kun sen näen missä muodossa tahansa, taideteoksessa, ajatuksissa, missä milloinkin. En ole ikinä kokenut tarvitsevani tarkkaa määritystä siitä, mitä taide on. Mielestäni tärkeämpää on se, miltä se tuntuu ja tunnistan sen itsessäni, se on tavallaan osa minua, siinä missä muukin on aina ollut. Vierastan taiteen akateemista kirjallista käsitettä, missä on selvästi rajattu mitä taide on ja taiteelle on tehty omat rajansa. Ikään kuin kyseinen raja ja selvitys olisi tehty ainoastaan niille, jotka eivät tunnista tai tunne taidetta missä ikinä se esiintyykin. Kyllä taiteen tuntee.

5.2 Taidekasvatuksen ja yhteiskunnan ristiriita

Ihmisen luovuus saattaa nyky-yhteiskunnassa tukahtua. Toisin sanoen tuotannosta on tullut elämää ja elämästä tuotantoa. Työ on tullut elämän sisällöksi ja itsensä taiteelliseksi toteuttamiselle ei useinkaan löydy aikaa, tai jos löytyy, niin sitä pidetään ajan tuhlauksena. Yhteiskunnasta tutut normit saattavat pakottaa luovia ja taiteellisia henkilöitä sopimaan omaan järjestelmäänsä. Yhteiskuntaelämä saattaa siis tuntua useiden henkilöiden mielestä ristiriitaiselta, ikään kuin heitä sovitettaisiin vääränlaiseen muotiin. (Bardy 2007, 23 -24.)

Yksi taidekasvatuksen tehtävistä on kuitenkin erottelukyvyn harjaannuttaminen ja keskeneräisyyteen, epämääräisyyteen ja ristiriitaisuuksiin liittyvien pelkojen taltuttami-

nen. Taide ilmaisee merkityksiä esittämällä jotakin, joka on tulkittavissa teoksista. Taidekasvatus on enneminkin taiteen kielen opettamista tekemisen kautta. Tekemisen taidon myötä pystyy myös kommunikoimaan itselle tärkeitä asioita muille. Taiteellinen ilmaisu on siis käyttökelpoinen väline. Taiteen visuaalisen esityksen merkityksen vaihtelu riippuu siitä, missä yhteydessä taidetta käytetään ja ketkä taidetta käyttävät. Taiteellisen esineen ominaisuudet eivät tee esineestä taidetta, vaan paikka ja yhteys, jossa se esitetään ja jossa se toimii. Taidekasvatuksessa nykyisin on haasteena taiteen moninaiset ilmaisukeinot, taide ei ole enää yksinomaan taiteellista esittämistä. Opettamisessa voi valita siis moninaisesta kirjosta erilaisia taiteellisia ilmaisutapoja ja toimintamuotoja. Olennaisemmiksi kuin yksittäisen taiteenlajin mukaiset ilmaisutaidolliset valmiudet muodostuu taiteellinen ajattelu, merkitysten tuottamistapojen käsittäminen ja taiteen sosiaalisten ja yhteiskunnallisten merkitysten oivaltaminen. Taidekasvatuksen ongelma on, että se on asettunut tasapainoilemaan taiteen ja muun kuvakulttuurin välille siksi, että esimerkiksi koulun yleissivistykseltä odotetaan yhteiskunnalle hyödyllisiä ja perusteltavissa olevia tavoitteita sekä nopeasti näkyviä tuloksia. Rajat taiteen, median ja muun visuaalisen kuvakulttuurin välillä eivät ole selkeitä, mutta toimintatila on sama. Toimintatavat ja toiminnan tavoitteet ovat kuitenkin erilaisia. Nykyisestä markkinataloudestakin puuttuu jotakin olennaista: hitautta, avoimuutta, epävarmuuden sietokykyä sekä mahdollisuutta kokeilla ja epäonnistua. Taiteessa se taas on tavanomaista. (Sederholm 2007, 144 -146.)

5.3 Kokemus

Taide on myös toimintatapa, jonka avulla voimme järjestää ja eritellä kokemusmaailmaamme. Kokemuksellisessa oppimisessa olennaista on siis havainto ja asiat ikään kuin liittyvät toisiinsa, eivätkä vain mekaanisesti seuraa toisiaan. Tieto on toiminnallista ja perustuu aina aikaisemmille kokemuksille. Tiedon käyttäminen puolestaan kartuttaa kokemuksia, jolloin säilyy luonnollinen rytmi, elämänmittainen kasvaminen, jolla on suunta. (Sederholm 2007, 149.)

Esimerkiksi John Dewey kuvaili kokemusta siten, että se ei tarkoita satunnaisuuksille tai epäjärjestykselle antautumista, vaan sen sijaan se tarjoaa osoituksen vakaudesta, joka on rytmistä ja kehittyvää. Hänen mukaansa kokemus on tavallaan iduillaan olevaa taidetta, sillä se kertoo elävän olennon ponnistelujen ja saavutusten toteutumista tapahtumien maailmassa. Alkutekijöissäänkin siinä voi hänen mukaansa aavistaa lupauksen ihastuttavasta havaitsemisen tavasta, eli esteettisestä kokemisesta. (Dewey 2010, 30.)

Dewey kertoo yltyamisen olevan yksittäisen kokemuksen alkuvaihe. Yltyamisen hän kertoo olevan kokonaisvaltaista liikettä, esimerkiksi reagointitapoja, joita hän on huomannut havainnoimalla lapsia ja heidän käyttäytymistään. Yltymiset eivät kuitenkaan ole täyteläisten kokemusten alkuja siksi, että ne ovat erikoistuneita. Ne johtavat täyteläisiin kokemuksiin vain punoutuessaan toiminnaksi, joka houkuttaa minuutta kokonaisuudessaan ottamaan osaa tapahtumiin. Toisin sanoen kokemusta ei voi pakottaa, vaan se tapahtuu osin oman aktiivisuuden ja toimintatapojen kautta. (Dewey 2010, 76.)

5.4 Taidekasvatuksen tarkoitus

Parhaimmillaan taiteellinen toiminta avaa tilaa oman kulttuurisen paikan tunnistamiseen ja kulttuuristen erojen tutkimiseen ja kohtaamiseen. Silloin aikuisen maailma ei ole normalisoiva malli, johon lapsi halutaan sovittaa. Sen sijaan lasten ja aikuisten kulttuuriset maailmat voivat toimia hedelmällisenä yhteisen taiteellisen leikin aineksena. (Pääjoki 2007, 294.)

Kuvataidetoiminta voi parhaimmillaan antaa lapselle tilaisuuksia kokea asioita kaikilla aisteillaan, kuunnella omaa itseään ja toimia omista lähtökohdistaan käsin. Halua etsiä, löytää, erehtyä ja olla erilainen voidaan taidekasvatuksella tukea ja voimistaa. Kaiken kehittävän toiminnan takana on myös aikuisen kyky kokeilla, onnistua, epäonnistua ja kehittyä vuorovaikutuksessa muiden aikuisten ja lasten kanssa. Kasvun edellytykset

ovat siis lapsessa itsessään, aikuiset vain luovat kulttuuriympäristön, jossa kasvu voi esteettä tapahtua. Kulttuuria on siten ympäristö, jossa elämme, ihmissuhteemme ja tapamme toimia. Taidekasvatusta tarvitaan, jotta ymmärtäisimme omaa kulttuuriamme kokonaisuutena. Taidekasvatuksen tavoitteena ei ole vain uusien taiteilijoiden kasvataminen, vaan sen tulee antaa kaikille välineitä myös itsensä ilmaisuun ja elämysten vastaanottamiseen. Kasvatuksessa voitaisiin kielteisten piirteiden sijaan nostaa esiin sellaisia myönteisiä arvoja, joita jo lapsessa itsessään on ja joiden suuntaan toivotaan lapsen kehittyvän. Näin voitaisiin sopeuttavan kasvatuksen sijasta keskittyä voimistavaan, jokaisen omaa kokemusta arvostavaan kasvatukseen. Kehittymisen ja pysähtymisen tendenssit ovat kaikissa lapsissa. Lapsen omien edellytysten lisäksi riippuu häntä ympäröivästä kulttuurista, aikuisista ja myös muista lapsista, kumpi näistä tendensseistä kulloinkin pääsee voitolle. On myös huomattu, että kuvallinen lahjakkuus ei välttämättä ilmene vielä lapsuudessa. Taidekasvatuksen tulee lähteä lapsesta itsestään, tämä ei kuitenkaan tarkoita taidekasvatuksellisesta vastuusta vetäytymistä, lapsen jättämistä itseopettamisen varaan. Taidekasvatus on siis yhteistä kasvatusta. Lapsi opettaa siinä aikuista kuin aikuinen lasta. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 3- 41.)

Taiteellisten ratkaisujen löytäminen vaatii rauhaa ja aikaa. Kiireisessä elämänrytmissä useat lapset kokevat keskittymisen kauan samaan asiaan vaikeaksi. Ei myöskään auta, että usein vanhemmat hoputtavat lasta esimerkiksi nopeaan toimintaan ja siirtymään tehtävästä toiseen reippaasti, kuten kotitöiden parissa. Yleensä kuvataiteellisen toiminnan huippuhetkiä koetaan juurikin rauhallisessa ja hiljaisessa ympäristössä, jolloin keskittymisen on mahdollista toteutua. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 47.)

6 LOPPUPOHDINTA

Ihmisellä saattaa olla lahjoja melkeinpä mihin tahansa asiaan jo syntyessään. Näin myös taiteellisuus saattaa olla osana henkilöä jo lapsesta asti. Riippuu hänen omasta valinnastaan, päättääkö henkilö vahvistaa ominaisuutta vai ei. Lapsen elinympäristö, kuten vanhemmat ja kulttuuri sekä muut lapset tietysti myös vaikuttavat siihen, kekeko lapsi kannustusta esimerkiksi taiteellisuutta kohti. Henkilön omat kokemukset muokkaantuvat läpi lapsuuden ja nuoruuden sekä läpi elämän. Tämän takia mielenkiinnon kohteemme ja toimintatapamme muuttuvat samalla minuuden muuttuessa. Taidekasvatus jatkuu siis läpi elämän. Ohjaajamme saattavat muuttua vanhemmista opettajiin ja muihin ihmisiin, mutta omat valintamme teemme kuitenkin aina itse. Kokemuksien muokkaantuminen tapahtuu jokapäiväisesti, mutta me itse arvioimme, miten kokemuksemme ja näkemyksemme eri asioista muokkaantuvat. Muokkaantumisia johdattelevat omat arvomme, moraalimme, luonteemme ja kasvatuksemme.

Alun pohdinta veljeni erilaiseen ammatinvalintaan on nyt varsin järkeenkäyvä. Hän on valinnut alan, jonka hän on tuntenut itsellensä sopivaksi. Ihmisen luonteenpiirteitä ja omia ominaisuuksia ei voi muuttaa kukaan muu kuin henkilö itse. Taitoja voi harjaannuttaa ja itseään voi kasvattaa eri suuntiin.

Opintoni Kankaanpään Taidekoulussa ovat mahdollistaneet minuuden kasvamisen ja taiteellisten taitojeni harjaannuttamisen. Olen oppinut asioita kokemuksen kautta ja tunnistan itsessäni muutoksia parempaan tarkastellessani aikaa neljän vuoden takaa. Olen tehnyt kasvamisen ja oppimisen itse, kuitenkin ottaen vastaan neuvoja opettajiltani ja läheisiltäni.

7 LÄHTEET

Bardy, M. 2007, 21-24. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P.(toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaidemuuseumi Kiasman julkaisuja 106/2007.

Dewey, J. 2010, alkuperäinen painos 1934 Art as Experience. Taide kokemuksena. Tallinna: Tallinnan kirjapaino oy, 30,39 & 76.

Hakkola, K., Laitinen, S. & Ovaska-Airasmaa 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä oy, 3-47.

Karppinen, S. 2005. Käsityö - vuorovaikutusta, leikkimielisyyttä ja ilmaisua. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. 2005. Taidon ja taiteen luova voima: Kirjoituksia 9-12 vuotiaiden lasten taito ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammerpaino oy, 110 -113.

Karppinen, S. & Salovalta, H. 2000. Käden taidot- taaperoiden tilkut, puupalikat, romut ja aarteet. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla: lähtökohtia alle 3- vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Tammerpaino oy, 58.

Kärkkäinen, R. 2005. Tulkita, kuvitella ja tarinoida. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. 2005. Taidon ja taiteen luova voima: Kirjoituksia 9-12 vuotiaiden lasten taito ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammerpaino oy, 47- 58.

Puurula, A. 2000. Lapsi ympäristönsä peilinä: Alle 3- vuotiaiden lasten integroitu taidekasvatus. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla: lähtökohtia alle 3- vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Tammerpaino oy, 85 ja 87.

Pääjoki, T. 2007, 294. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P.(toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaidemuuseumi Kiasman julkaisuja 106/2007.

Rusanen, S. & Torkki, K. 2000. Minusta jää jälki. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3- vuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: Tammerpaino oy, 43-52.

Sederholm, H. 2007, 144 -149. Taidekasvatus – samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P.(toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaidemuuseumi Kiasman julkaisuja 106/2007.

Uusikylä, K., 2005. Luova koulu, rokote kouluviihytymättömyyteen. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. 2005. Taidon ja taiteen luova voima: Kirjoituksia 9-12 vuotiaiden lasten taito ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammerpaino oy, 23 -29.